

PREDRZNI NAPADI NA PREDSEDNIKA REPUBLIKE

Tako so se oglasili grobokopi italijanstva

Ali naj Italijani in Slovenci žive v večnem sovraštvu? - Sodobni predstavniki preživelega nacionalizma

Pametne in trezne besede, ki jih je predsednik Gronchi spregovoril pred tržaškimi mestnim svetom o preživelem in »strmoglavljenem nacionalizmu nekdanjih časov«, in njegov opomin, naj se možje, ki pri nas odločajo o medsebojnih odnosih tu živčih narodov, zavedajo svoje velike odgovornosti, so še zmerom predmet živahnega razpravljanja v najširših krogih prebivalstva.

Ljudje se čudijo, kako je Giovanni Gronchi, ki je doma iz Toskane in zastran tega zelo oddaljen od narodnostnih bojev naših krajev, z enim samim stavkom zadel jedro in bistvo vprašanja, s katerim se Italijani in Slovani tu že približno eno stoletje mučimo: kako naj se namreč na pravičen in človeški način uredi sožitje med obema narodoma. »Lastna korist in nespremenljiva dejstva zemljepisne lege ter zgodovine« — je rekel državni poglavar — jima narekujejo, da »zblížujeta in če mogoče združita v pravično ravnovesje težnje in izročila dveh različnih kultur.«

In res sta zemljepis in zgodovina dejstva, ki ju ne sme noben pameten politik prezreti. Tako dejstvo je na primer, da žive Italijani in Slovani v teh krajih že več kot tisočletje tesno in nerazdružno drugi poleg drugih. Slovani so tvorili zmerom večino v Istri, dvetretjinsko večino na Goriškem-Gradiščanskem in tudi v tržaški občini sami so bili v 18. stoletju še večina, a so ob naglem in silnem razmahu pristanišča postali kmalu manjšina. Neizpodbitna resnica pa je, da spadajo obenem z Italijani med prebivalce Trsta. Kdor dvigne oči s tržaškega glavnega trga proti brežinam, ki obkrožajo mesto, vidi vsepovsod starodavna slovenska naselja.

Zgodovinska usoda je določila, da morajo tukajšnji Italijani in Slovani, četudi proti svoji volji, živeti v stalni skupnosti, pa naj se državne meje še tako spreminjajo. Skupno so živeli dolga stoletja pod Avstrijo, skupno žive danes in skupno bi bili prisiljeni živeti, če bi bil v zadnji vojni s pomočjo fašistov zmagal Hitler, ki bi bil Trst in okolne dežele vključil v meje velikega »Nemškega Rajha«.

BORBA PROTI DEMOKRACIJI
IN NAPREDKU

Vprašanje, kako naj Italijani in Slovani pravično uredijo svoje medsebojne odnose, se v srednjem veku in do polovice XIX. stoletja sploh ni postavljalo. Ljudje tedaj niso še imeli narodne zavesti in jezik je bil zanje le sredstvo medsebojnega občevanja in nič drugega.

Ker je bil v srednjem veku pri nas nositelj vse oblasti in omike sloj nemških in deloma laških fevdalnih plemičev, sta se v vsem javnem življenju naših krajev tedaj neovirano širila in uveljavljala le njihova jezika. Slovani kot narod podložnikov pri tem niso imeli vpliva.

V 19. stoletju je pa namesto plemstva zavladovalo v družbi meščanstvo, nastopila je doba modernega kapitalizma. Usoda je hotela, da je med Italijani in Slovani naših krajev zazijal spet socialen prepad: kapitalistični podjetniki in veleposestniki so bili Italijani, Slovani pa v ogromni večini od njih odvisni kmetje in delavci.

Kdo se sme čuditi, da se je obenem z gospodarsko nadvlado italijanskega meščanstva širil v naših deželah tudi njegov jezik in njegova omika? Slovani, ki so prihajali v italijanska mestna središča, so se navadno že v prvem rodu jezikovno in miselno potujčili.

Ko je pa v drugi polovici 19. stoletja v Evropi čedalje zmagoviteje prodirala mi-

sel moderne demokracije ter so se povsod prebujale ljudske množice k socialni, politični in narodni samozavesti, se je dotedanje nenehno raznarodovanje primorskih Slovanov začelo iznenada ustavljati. Zmagovalni kmetje in delavci so čedalje glasneje zahtevali na vseh področjih enakopravnost, zahtevali so svoje narodno šolstvo, zahtevali enake pravice za svoj jezik.

Italijansko meščanstvo naših krajev je tedaj zagrešilo težko in usodno zgodovinsko napako: namesto da bi se z neizbežno kulturno osamosvojitvijo slovanskih sodeželanov pravočasno sprijaznilo, se je z vsemi silami njihovi enakopravnosti — uprlo! S tem je prišlo v navzkrižje z zmagoječimi silami sodobne demokracije in splošnega človeškega napredka in tako že vnaprej obsodilo svojo borbo na popolen in gotov neuspeh. Pri tem je ugled italijanske politične kulture med tukajšnjimi Slovani tako omajalo, da so še rodovi potrebni, preden se bo velikanska škoda mogla popraviti.

Nacionalistična blaznost

Kako globoko je nacionalizem tedanjih časov mogel zabresti, o tem naj priča samo naslednji dogodek.

Ko je januarja l. 1899 Avstrija po dolgem obojavljanju dovolila Hrvatom, ki so Slovenci tvorili v Istri večino, prvo gimnazijo v Pazinu, se je italijanskih nacionalistov po vsem Primorskem polastilo — nepopisno ogorčenje. V Trst so sklicali veliko zborovanje svojih poslancev in županov, na katerem so hrupno protestirali zoper krivico, ki je bila storjena — Italijanom! Sleherno človeško in politično pravico, priznано slovanskim sodeželanom, so smatrali za poniževanje in zatiranje italijanstva. Zaradi uboge pazinske gimnazije je zavladovalo med nacionalističnimi zagrizenci toliko razburjenje, da so oblastva morala držati v Trstu v pripravnosti celo vojaštvo.

In vse to samo zastran tega, ker so končno tudi Hrvati dobili v lastni deželi eno srednjo šolo, katerih so Italijani že zdavnaj dovolj imeli za svoje otroke. Kolika moralna zabloda in krivičnost nacionalizma!

Toda nekdo lahko poreče, da so to zgodbe in krivice iz preteklih časov, ki jih nima smisla pogrevati. Treba jih je pozabiti in pokopati, sicer ne bo nikoli prišlo do pomirjenja med sosednima narodoma.

Mi se s tem popolnoma strinjamo. Vendar kdo je kriv, če nam tu še zmerom vodilni nacionalisti sami namerno kličejo v spomin te žalostne dogodke?

V tržaških knjigarnah je naprodaj knjiga Rina Alessija »Trieste viva«, v kateri se lastnik najvplivnejšega tukajšnjega lista Piccola še danes »ves ginjen« navdušuje za moralne nacionalistične zablode onih časov ter jih stavlja današnjemu italijanskemu pokolenju za — v z g l e d !

Namesto da bi se sedanji rod na vse načine trudil, da se tedanji maločastni dogodki čim koreniteje pozabijo, predlaga Alessi, naj se o protestnem zborovanju proti hrvatski gimnaziji v Pazinu postavi danes, to je l. 1956, mramorna spominska plošča v tržaško mestno zborovalnico.

Ako bi to ne bilo črno na belem tiskano v knjigi, bi človek zdrave pameti tega ne mogel verjeti. Saj gre tu za pravo nacionalistično blaznost, ki spada bolj v pristojnost psihiatrov, kot pa na področje politike. Če bi šlo po Alessiju in njegovih nekaterih tudi demokristjanskih somišljenikih, bi torej Hrvati še danes ne smeli imeti svoje gimnazije v Pazinu. Kako si morejo normalni ljudje kaj podobnega zamisliti?

»POLITIKA NARODNE OBRAMBE«

In vendar so si ti možje upali dajati v Messaggeru Venetu Giovanniju Gronchiju nauke, da italijanska politika na Primorskem ni bila nikdar politika krivičnega nacionalizma, temveč je bila vselej in je še danes le poštena obramba ogroženega itali-

(nadaljevanje na 3. strani)

NOVICE Z VSEGA SVETA

VELIKE DEMONSTRACIJE NA DUNAJU

Preteklo soboto je bil Dunaj prizorišče precej razburljivih dogodkov. Ob 4. uri popoldne se je začel viti po glavni ulici Ringu dolg sprevod, ki ga je otvarjala skupina konjenikov v kmečkih nošah in godba tirolske prestolnice Innsbrucka. Zatem se je zbralo okoli 20.000 ljudi na trgu pred mestno hišo, da protestirajo proti razmeram na Južnem Tirolskem. Na zborovanju so govorili zastopniki vseh, to je vladnih in opozicijskih strank.

Ko je župan Jonas dejal, da naj Rim da Južnim Tirolcem vse manjšinske pravice, ker bodo zatem oše raje državljani Italije, so izbruhnili v množici glasni protesti, tako da je župan moral govor prekiniti in se oddaljiti.

Na kraju je bila sprejeta resolucija, v kateri se pozivajo velesile, naj priznajo Južnemu Tirolu pravico do samoodločbe, se pravi tudi pravico, da se odcepi od Italije.

Zaradi tega se je italijanski veleposlanik Carrias po nalogu Rima takoj pritožil avstrijskemu zunanjemu ministru Figlu. Take protiitalijanske demonstracije — je rekel — samo kvarijo razmerje med obema državama in otežujejo bodoča diplomatska pogajanja o ureditvi južnotirolskega vprašanja.

Veleposlanik ima prav, toda kdo je kriv, da je do tega prišlo? Rimska vlada, kateri so južnotirolski parlamentarci že 9. aprila 1954 predložili obširno spomenico o željah in pritožbah manjšine, a do danes niti odgovora niso prejeli. Namesto, da bi se stvar uredila doma v državi, jo je rimska vlada sama spravila pred mednarodno javnost.

IZJAVA ROBERTA SCHUMANA

Bivši francoski ministrski predsednik in znani krščanskodemokratski politik Schuman je v Innsbrucku izjavil: »Kot Evropejec in prijatelj Avstrije upam, da se bo našla tudi za Južni Tirol rešitev, in sicer na podlagi svobodno sklenjenega pariškega dogovora Gruber-De Gasperi.«

Da se danes ta francoski državnik zanima za Južni Tirol, je tudi zasluga politične nerodnosti in nemarnosti rimske vlade.

EISENHOWER SE JE ODLOČIL

Predsednik Združenih držav je bil izjavil, da bo počakal prav do poslednjega dne, ki mu ga dovoljuje zakon, to je do 16. oktobra, preden bo odločil, ali naj Amerika še nadalje daje ali ne daje gospodarske pomoči Jugoslaviji. »Vse je odvisno« — je dejal — »od obvestil, ki mi jih bodo dali o razvoju jugoslovanske politike pristojni ameriški uradi.«

Svet je bil radoveden, kaj bo Eisenhower sklenil, ker bo s tem postalo jasno, kako sodi Amerika o političnih posledicah Titovih razgovorov s sovjetskimi veljaki na Krimu, posebno pa o vprašanju, ali se Jugoslavija res vrača v odvisnost Moskve.

Eisenhower se je odločil, da Amerika še nadalje nudi gospodarsko pomoč in oporo Jugoslaviji, češ da je to v skladu s koristmi Združenih držav.

O ZDRUŽEVANJU SOCIALISTOV

Delo za zedinjenje Nennijeveh socialistov in Saragatovih socialnih demokratov v eno samo stranko je naletelo na nove ovire. Povod za to je dal Nenni, ker je brez odobrenja Saragata podpisal in objavil nov sporazum s Togliattijem.

Nennijeveci so bili od l. 1946 do danes povezani s komunisti s tako imenovano »pogodbo o skupni akciji«, obe stranki sta imeli tudi skupen odbor, ki je sklepal, kako naj stranki enotno nastopata. Sedaj je ta pogodba stopila iz veljave in je bila nadomeščena z novim sporazumom. Od sedaj naprej stranki ne bosta več imeli nobenih skupnih odborov, pač pa se bosta vodstvi od slučaja do slučaja in »po potrebi« sešli na neobvezna posvetovanja.

Nenni je z novo pogodbo svoje vezi s komunisti sicer precej zrahlijal, v njej ni nikjer več govora o skupnih nastopih, toda njegov korak je vzbudil kljub temu najodločnejši odpor med saragatovci. Čemu sklepa sporazume s komunisti — so mu očitali — če se hoče z nami združiti? Če namerava delati z nami, se ne more istočasno vezati s komunisti. Nekateri socialni demokratje so bili tako jezni, da so zahtevali, naj se takoj pretrgajo pogajanja z Nennijem.

Ker pa delavske množice silno pritiskajo na svoja vodstva z zahtevo po združitvi, so se voditelji končno pomirili in sklenili ustanoviti poseben skupni odbor, ki ima nalogo preučiti, kako naj bi kljub vsemu prišlo do zedinjenja.

TITO IN SV. STOLICA

Jugoslovanski diplomat Vlahov je imel — kakor beremo — v zadnjem času celo vrsto razgovorov z zastopniki vatikanskega državnega tajništva. Do sestankov je prišlo s posredovanjem papeškega nuncijskega msgr. Teste, kateremu je Vlahov sporočil željo beograjske vlade, da bi se uredili in normalizirali odnosi med sv. stolico in Jugoslavijo.

Ena glavnih ovir za sporazum je baje kardinal Stepinac, glede katerega želi beograjska vlada, da bi ga sv. stolica povišala ter odpoklicala iz Jugoslavije, medtem ko Vatikan to odbija ter zahteva, da mora kardinal ostati v državi.

O odnošajih med Moskvo in Beogradom je rekel Vlahov, da so se sicer občutno izboljšali, a da bi bil v težki zmoti, kdor bi mislil, da lahko postanejo spet taki, kot so bili pred l. 1948.

OBČNI ZBOR KRŠČANSKE DEMOKRACIJE

V Trentu, domačiji pokojnega De Gasperija, zaseda že četrti dan občni zbor največje italijanske stranke: Kršč. demokracije. Dosedanji potek razprav dokazuje, da ima glavni tajnik Franfani veliko večino članov na svoji strani.

V svojem poročilu je poudaril misel, da mora stranka hoditi po svoji samostojni poti ter se ne sme nasloniti niti na desno niti na levo, čeprav sodelovanja z nennijeveci ni kar načelno in vnaprej odklonil.

Njegov tekmeec Guido Gonella, ki slovi kot vatikanski človek, mu je odgovoril, da stranka ne sme biti brezbrizna za združevanje

socialistov. Združenje se bo (po njegovem gotovo izvršilo in ker Kršč. demokracija ne bo dobila pri volitvah take večine, da bi lahko sama vladala, mora že sedaj misliti na bodoče zaveznike. Računati mora tudi z možnostjo, da bo morala sodelovati z veliko zedinjeno socialistično stranko, ker bi jo sicer pognala v povsem proticerkveno smer.

Kršč. demokracija ne sme biti verska ali katoliška konfesionalna stranka, ki išče podpore v Cerkvi. Svojo politiko naj vodi povsem neodvisno in zanjo naj nosi ona sama vso odgovornost.

Gonellov govor je vzbudil v državi veliko pozornost.

ODPOSLANSTVO SE JE VRNILO

Skupina italijanskih komunistov, ki je pod vodstvom Togliattijevega namestnika poslanca Longa obiskala Jugoslavijo, se je vrnila domov.

Longo je izjavil, da je z obiskom silno zadovoljen. Pohvalil je Tita, češ da ima zelo široke in pravilne poglede na razvoj mednarodnih dogodkov.

Med obema strankama bo sklenjen dogovor, da si od časa do časa izmenjata misli ter, če treba, druga drugo »bratski« tudi kritizirata. Njuno sodelovanje naj gre za tem, da pride med Italijo in Jugoslavijo in njunima vladama do prijateljskega sodelovanja.

Odnosi med italijanskimi in jugoslovanskimi komunisti so torej sedaj urejeni, popolnoma neurejeni so pa ostali odnošaji z Vidaliem in njegovo tržaško stranko. S časom bo prišlo pa tudi to vprašanje prav gotovo na dnevni red.

PRAZNE BLAGAJNE

Vodstvo komunistične stranke v Rimu je v skrbeh, ker člani ne prispevajo dovolj v sklad za tisk. Zato je stranka že ukinila več tednikov in pripravila podroben načrt za agitacijo od moža do moža, o kateri pa ljudje dvomijo, da bi mogla bistveno izboljšati slabe finance italijanskih komunistov.

VELIK POLITIK

V Združenih državah se je kot kandidat za predsednika republike priglasil tudi bogat trgovec po imenu Krajewsky. Ko so ga časnikarji vprašali, kakšen je pravzaprav njegov politični program, se je na kratko odrezal: »Zasedsti je treba Kanado!« Ta dežela na severu ameriške zemljine je, kot znano, članica Britanske skupnosti narodov.

Takih tekmecev se pri novembrskih volitvah Eisenhowerju ni treba bati.

JOSIP BROZ

Iz Jugoslavije je zbežal v Avstrijo mlad mož ter se javil policiji v Gradcu. Ko so zahtevali od njega osebne podatke, je rekel, da se imenuje Josip Broz. Policisti so se začudili, a mladenič je takoj pojasnil, da ni v nobenem sorodstvu z maršalom Titom.

IŠČEJO GA ...

Že štirinajst dni je nepojasnjeno, kdo je pravzaprav zadel 100-milijonski dobiček na loteriji ob konjskih dirkah v Meranu. Listek je eden in nosi številko A 05066, toda do danes so se priglasile že 4 osebe, ki trde, da so prav gotovo one kupile listek s tako številko. Zadnja je neka profesorica iz Katanije. Listek so najbrž vsi štirje zgubili in ga obupno iščejo, ne vedoč, kakšno številko ima.

Dan strašne groze pri Milanu

Vas Terrazzano, ki stoji 10 kilometrov od Milana, je v sredo preteklega tedna doživela strašen dan. Med jutranjim odmorom sta z napetimi samokresi vdrla v šolo dva zlikovca, ki sta svoj čas bila tudi že v norišnici. Zločinca, brata Ernèsto in Egidio Santato, sta sto otrok in njihove tri učiteljice nagnala v eno sobo ter nekaterim izmed njih celo zvezala roke in noge. Medtem sta vhode v šolo tako utrdila, da jim nihče ni mogel do živoga. Skozi okno je nato eden izmed njiju vrgel listek, kjer je bilo napisano, da bosta vse otroke umorila ter šolo pognala z dinamitom v zrak, če vaščani ne prinesejo pred šolo odkupnino 200 milijonov lir. Otroci so jokali, matere so pred poslopjem obupano vile roke in prosile oba norca, naj imata usmiljenje. Končno so se dva očeta in ena mati odločili, da vderejo v šolo ter rešijo ubogo deco iz smrtne nevarnosti. Preskočili so šolski zid, toda z okna so padli streli, ki so mater resno ranili.

Medtem so policisti in orožniki obkolili poslopje. Šoli se je skušal približati policijski komisar, preoblečen v žensko, a norca je nanj neusmiljeno streljal. Prišel je tudi stari župnik. Blazna brata sta vpila: »Stoj! Ko dobiva milijone, pojdeva. Otrok ne puštvaj. Pošljite nam televizijski ter kino aparat.«

SAMOKRES ZA SENCE

Milanski kvestor, ki je osebno prevzel poveljstvo policijskih sil, je odločil, da je treba zahtevo norcev sprejeti. Starejšemu zločincu, ki je za varstvo imel na oknu pred seboj dva otroka ter dve učiteljici, je zavpil, da bodo naredili vse, kar želita. Tedaj je norca zahteval zvočnik, da bo lahko govoril staršem. Prinesli so mu ga na dolgem drogu. Začel se je grozen dvogovor med blaznim zločincem ter množico staršev na trgu. Med drugim je Santato grozil, da bo eno deklico čez pol ure oslepil, če ga mislijo oblastva imeti za norca. Potem je zahteval piščance in električni kuhalnik, da pripravi otrokom kosilo. Po nasvetu prisotnih zdravnikov so norcu brž ugodili. Čez nekaj časa je Santato spet zgubil potrpežljivost in je na oknu vpričo množice nastavljal šolarčku samokres na sence. Ljudje so od obupa začeli kar bežati. Prefekt in oblastva niso vedeli, kako bi iz rok zločincev rešili sto otrok in tri učiteljice. V Milanu so hiteli tiskati ponarejene bankovce. Poslopju se je približal tudi ostrostrelec, da bi s posebno puško, opremljeno z daljnogledom, podrl zlikovca.

Zločincu so nameravali nadalje poslati pijačo, pomešano z močnim uspavalnim sredstvom, a so to misel opustili, ker je zločinec sleherno jed dal najprej pokusiti otrokom. Ostrostrelec pa ni mogel nastopiti, ker je eden izmed zločincev stalno stal pri treh zavojih dinamita, pripravljen, da zaneti, če se kaj zgodi tovarišu.

V SMRT ZA OTROKE

Tedaj se je pa ena izmed učiteljic približala za hrbtom blaznežu in planila nanj. Skozi okno pa je vdrl domačin, 23-letni mehanik Sante Zennaro, ki je v borbi z zločincem zgubil življenje. Skozi vrata so tedaj planili tudi policisti. Norca sta streljala, toda streli iz brzostrelk ter samokresov so ju kmalu podrli. V hipu je razjarjena množica naskočila šolo ter vdrla vanjo. Zločinca je policija komaj rešila pred množico.

Ko so preiskovali njuno preteklost, so ugotovili, da sta že v mladosti zašla zaradi slabe vzgoje na stranpota, ki so ju privedla do tako strašnih dejanj.

Junaškemu mledenicu, mehaniku Zennaru, ki je s smrtjo plačal rešitev nedolžnih otročičev, so podelili zlato odlikovanje. Šolski otroci vse Italije pa bodo zbirali za njegov spomenik.

POKVARJENA DRUŽBA

V Rimu je med tako imenovanimi »boljšimi in višjimi« krogi spet izbruhnila sramotna afera. Policija je odkrila, da se je gospoda vdajala uživanju in razpečevanju mamil, in nato so zaprli znanega igralca Crocola. Člana najvišjega rimskega plemstva princa Torlonio pa iščejo, da bi ga vtaknili v slavno ječo Regina Coeli, a mladič je zbežal baje v Španijo.

Istočasno so prišli na sled še drugi družbi: ta je vabila k sebi mlada dekleta, češ da imajo zanje dobre službe, in jih nato pošiljala kot »bele sužnje« na Bližnji vzhod.

POSEBNE VRSTE DOBROTNICA

V ameriškem mestu Norfolkju stanuje gospodična Minni Mangun, glavna računovodkinja ene največjih tvornic v Virginiji, in daleč naokoli znana po svoji srčni dobroti. Zidala je zavetišča in farne šole, skrbela za vse revne družine v okraju in od lepe Minnie ni nihče odšel praznik rok.

To od ljudstva blagrovano dobrotnico je pa pred kratkim policija zaprla, ker je poverila pri podjetju nič manj ko 1 milijardo in 800 milijonov lir. Vse je potrošila za reveže, zase ni obdržala niti stotinke. Enim je kradla, drugim dajala.

NESREČEN PISATELJ

Pisatelj Marcello Orano je l. 1940 bil v službi kot zdravnik v afriški koloniji Somaliji, kjer se je nalezil gobavosti. V Rimu so ga toliko izlečili, da njegova bolezen ni bila več nalezljiva, vendar ni gobavega kljub temu nihče maral zaposliti in vsi ljudje so se ga izogibali. Zato se je Orano l. 1949 zatekel z ženo v Pariz, kjer so ga pa čakale iste bridkosti.

»Kadar se je moj mož le prikazal na vratih svoje sobe« — pripoveduje žena — »so sostanovaleci z groznim vriščem bežali naražen, in gostišče, kjer sva stanovala, se je izpraznilo. V zadnjih mesecih je postalo življenje v Franciji neznosno; več kot dvajsetkrat sva morala menjati stanovanje.«

Policija mu končno ni hotela več obnoviti dovoljenja za bivanje v Franciji in ga zaprla v bolnišnico, iz katere ga je rešil italijanski konzul, da je mogel odpotovati v domovino.

Edini človek na svetu, ki je pisatelju stal v zvestobi in ljubezni ob strani, je bila njegova žena, slikarica Julija Zeisl. Vsi drugi so ga zapustili.

V Rimu so ob povratku Oranu dovolili, da se sme svobodno gibati. V kratkem izide njegova knjiga »Hujše od kuge«, v katerem opisuje svoje trpljenje.

PODPORE DIJAKOM

Prosvetno ministrstvo v Rimu je določilo za tekoče šolsko leto 500 milijonov lir za podpore srednješolcem. Goriški pokrajini so odšteli 2 milijona in 250 tisoč, Trstu pa precej več. Potrebni dijaki, zlasti oni iz množičanskih družin naj vložijo do 15. novembra prošnje na šolsko ravnateljstvo. Upajmo, da bo med njimi tudi kak srečen Slovenec!

Takoj so se oglasili grobokopi italijanstva

(Nadaljevanje s 1. strani)

janstva. O pozivu državnega poglavarja, naj se tukajšnji vodilni možje zavedajo svoje odgovornosti, so pa kar odkrito napisali, da je bil neumesten.

Proti treznim in daljnovidnim izjavam predsednika republike je nastopil tudi goriški župan in nekdanji fašist ter sedanjí demokristjan dr. Bernardis. Govoril je o nemogočih in krivičnih mejah ter dajal jasno razumeti, da bi se italijanska država morala razširiti globoko v slovenske kraje bivše Julijske krajine. Ker je za vsakega treznega človeka to dosegljivo samo s silo, je torej mož namesto prijateljskega sporazuma med sosednima narodoma zahteval med njima pravzaprav novo vojno.

In tako politiko imenujejo obrambo italijanstva!

Gola obramba je bila po njihovem bržkone tudi vsa politika fašizma do našega ljudstva, ki so jo gospodje nacionalisti, v prvi vrsti seve Rino Alessi s svojim Piccolom, dve desetletji najodločneje zagovarjali. Obramba je bila, ko so nam do temeljev razdejali vse naše prosvetne in gospodarske ustanove, obramba, ko so nam nasilno spreminjali priimke ter odstranjevali slovanske napise z grobov, obramba, ko so nas metali iz služb ter pošiljali na tisoče Slovencev in Hrvatov v konfinacije in taborišča.

Obramba je bil razume se tudi Mussolinijev napad na Slovenijo in Jugoslavijo, ki so ga naši nacionalisti seveda tudi odobravali in veličali.

Kakšni so bili uspehi, ni potrebno na dolgo razlagati: v Julijski krajini je ljudstvo zgrabilo za orožje in fašizem je bil v dolgih letih ustvaril v naših krajih tako strupeno ozračje nasilja in sovraštva, da je maja 1945 moralo priti do tragičnih dejanj množičnega uboja, ki jih mi prvi brez pridržka najodločneje obsojamo, ker smo se vedno borili protinasilju v politiki.

Zgodovinska resnica pa je, da nosijo za smrt tolikih ljudi polno soodgovornost tudi vsi oni, ki so politiko fašizma v naših krajih zagovarjali in jo ves čas odkrito podpirali.

Oni so soodgovorni, da je Italija zgubila Julijsko krajino, da je prišla ob vse svoje prekomorske posesti ter bila brisana iz števil evropskih velesil.

Povrhu so po vojni še podpirali načrtno izseljevanje svojih rojakov iz Istre in postali tako tudi sokrivi za propadanje ondotne laške manjšine.

In ti grobokopi italijanstva si sedaj upajo deliti predsedniku Gronchiju nauke, kako naj na pravilen način čuva koristi svojega naroda in Italijanske republike. Kolika oholost in predrznost nacionalističnih domišljavcev!

Dopisi s Tržaškega

ZA BOLJŠO PROMETNO ZVEZO

V predzadnji številki smo pisali, da je treba zaradi socialnih ter gospodarskih razlogov čimprej vzpostaviti filobusno zvezo med Trstom in vsemi glavnimi vasi našega Brega, kakor sta predvsem Dolina in Boljunec. V tem dopisu bi radi oblastva opozorili na nekatere nevarnosti, ki jih morajo na poti v mesto dan za dnem prenašati naši delavci in potniki iz Brega ter ob nedeljah in praznikih tudi tržaški izletniki. Ljudje so se nekako že privadili, da v avtobusu ni nobene prostega sedeža in da so vsa vozila nabit polna. Nič čudnega zato, če ob sleherni postaji nastanejo med potniki manjši ali večji prepiri, ker se vsi tisti, ki stojijo bolj v sredini avtobusa, le z veliko težavo prerinejo do vrat. Kdor pa ima kovček ali kako drugo prtljago, se mora včasih pošteno spotiti, preden lahko izstopi. Razume se, da se tudi najbolj potrpežljiv človek ob takih dogodkih razburi in postane slabe volje ter bi najraje nadaljeval svojo pot peš.

Zdi se nam, in dnevni dogodki nam to potrjujejo, da je mestna uprava grešila, ker je zgradila na trgu stare mitnice (Largo Barriera Vecchia) tako avtobusno postajo, ki nikakor ne odговarja današnjim prometnim zahtevam. To pravzaprav ni nobena postaja, temveč kvečjemu nekaka lopa, ki ne more potnikov zaščititi pred burjo in drugimi vremenskimi nevarnostmi, kaj pa še, da bi mogla preprečiti velike navale ob odhodu slehernega avtobusa.

Zato bi bilo prav gotovo boljše ter koristnejše, če bi nekateri avtobusi za v Breg odpeljali kar s stare avtobusne postaje, ker bi se na ta način mnogo razbremenil promet na trgu stare mitnice.

Iz napisanega je vsekakor razvidno, kako je filobusna proga za naš Breg nujno potrebna, saj bi se le tako mogle odstraniti najrazličnejše ovire ter nepotrebne preglavice, ki jih danes hote ali ne hote povzročajo nezadostna ter silno neudobna avtobusna zveza.

NABREŽINA

GOSPODARSKI NAČRT ZA LETO 1957-58

Na zadnji seji občinskega sveta so svetovalci premetrili ter odobrili gospodarski načrt za leto 1957-58, ki je bil te dni poslan oblastvom v Trst, da o njem izrečejo svojo dokončno besedo. Načrt predvideva najrazličnejša dela splošne koristi v skupnem znesku skoraj 120 milijonov lir. Občina namerava izvršiti z državno pomočjo naslednja javna dela:

1. Razširiti, asfaltirati ter urediti občinske ceste, za kar predvidevajo 20 milijonov lir stroškov.

2. Zgraditi v Sosljanu, Devinu in Štivanu nekaj gredic ter obenem vsaditi mnoga drevesa, kar bo olepšalo tamkajšnje tujskoprometno področje. Za vse to je občina prosila 4 milijone.

3. Deset milijonov nameravajo nadalje poročiti za greznične naprave v Sosljanu in Nabrežini.

4. Postaviti ograje okrog na novo zidanih šol (10 milijonov).

5. Izboljšati zdravstvene naprave v starih šolah (4 milijone 700 tisoč).

6. Razširiti vodovodno omrežje (12 milijonov).

7. Zgraditi v Sosljanu zdravniški ambulatorij, javno stranišče ter kopalnišče (20 milijonov).

8. Zgraditi v Devinu in Mavhinjah kopalnišče ter javno stranišče (16 milijonov).

9. Izboljšati javno razsvetlavo (3 milijoni).

10. Dokončati sosljansko pokopališče (3 in pol milijona).

11. Napeljati telefon v Medjo vas, Slivno ter Štivan (5 milijonov).

12. Zgraditi avtobusne čakalnice v Štivanu, Devinu, Sosljanu, Nabrežini in Šempolaju (2 milijona).

13. Nadaljevati z urejevanjem nabrežinskega športnega igrišča (2 milijona).

DOLINA

Nedavno tega je dolinska občina prejela sporočilo, da so oblastva odobrila gospodarski načrt za leto 1956-57. Naši občini je bilo letos nakazanih 69 milijonov lir, ki jih bodo uporabili za razna javna dela. V Boljuncu bodo zgradili poslopje, ki bo služilo za poštni urad, zdravniški ambulatorij ter srenjski urad. Za to delo je določenih 10 milijonov. V Borštu bodo razširili šolsko poslopje, za kar bodo potrošili 8 milijonov, ter obenem povečali vaško pokopališče, za katero je nakazanih 10 milijonov; en milijon pa pojde za napeljavo vodovoda do razvalin borštanskega gradu. V Dolini bodo uredili ceste po vasi, kar bo stalo 4 milijone. Za nov most čez potok Osp je določenih 10 milijonov, 20 milijonov pa je občina prejela za gradnjo novega pokopališča za Gročano, Drago in Pesek. V Dolini bodo tudi popravili župnišče, za kar so nakazani 3 milijoni.

Kakor vidimo, je tudi letos dolinska občina prejela od države precejšnjo vsoto denarja.

Važno se nam zdi podčrtati predvsem razširitev šole in pokopališča v Borštu ter gradnjo novega pokopališča za tri obmejne vasi, od koder so doslej morali mrličje nositi v oddaljeno Bazovico.

POGOZDOVANJE KRASA

Redke vasi na našem Krasu pričajo, da so tu življenjski pogoji zelo težki. Za kraškega kmeta je glavni vir dohodkov živinoreja. Poleg tega bi našemu skromnemu in pridnemu Kraševcu moralo prinašati večje dohodke tudi gozdarstvo. Toda Kras je gol in zato ne more trenutno v tem pogledu mnogo koristiti. Lice kraške planote pa bi se moglo popolnoma spremeniti s pogozdovanjem. Z drevesnimi odpadki, kakor sta listje in vejevje, bi se plast humusa ojačala, kar bi povzročilo, da bi postala kraška zemlja rodovitnejša ter bolj odporna proti suši. Znan nam je primer Lipice in njene okolice, kjer so na značilnem kraškem zemljišču zrasli veliki hrastovi gozdovi, ki so seveda last države, ker je ta poskrbela za pogozdovanje. Tu se je vzrejal in se še vzreja slavni konj lipicanec, ki je svoj čas bil ponos Avstrije.

Kar so dosegli pri Lipici, bi lahko dosegli tudi po ostalem Krasu, saj so pogoji povsod enaki. Potrebna je le dobra volja. Pri

pogozdovanju bi nas morala voditi misel, da ne smemo skrbeti samo zase, temveč tudi in predvsem za naše potomce. Da bomo imeli večje koristi od pogozdovanja, bomo sadili v začetku le malo hrastovih dreves, pač pa veliko belih in črnih borov, ki dokaj hitro rastejo. Ko se bodo ti v nekaj letih nekoliko razrasli, bomo mednje posadili orehova, mecesnova ter jesenova drevesa. Na slovenskem Krasu v Jugoslaviji so v zadnjih letih po vojni zrasli kar lepi gozdovi, kar bi se moglo zgoditi tudi na Tržaškem.

VINSKA LETINA NA KRASU

Ime našega Krasa je nerazdružljivo povezano s prvovrstnim črnim vinom — teranom, ki je znano ne samo v naši ožji domovini, temveč tudi v tujini. Pridobivajo ga iz dveh sort grozdja, in sicer iz refoška ter iz merlota, ki prav dobro uspevata v preperelem apnencu, nahajajočem se v številnih dolinah ter na manjštevilih poljih našega Krasa. Domovina terana je pravzaprav okolica Tomaja, vendar lahko upravičeno smatramo za teran tudi vse črno vino, ki ga pridelajo v repentaborski, zgoniški ter deloma nabrežinski občini.

Teran vsi radi pijemo, ker ima svojstveno močan ter prijeten okus, ker rastejo trte v zemlji, bogati na kremenju. Kraška zemlja vsebuje nadalje precej kislin in železa, ki dajejo pridelkom več sočnosti in razne druge za človeško telo potrebne snovi.

Na žalost je vinska letina na Krasu letos znatno manjša. Nekateri trde, da bo pridelek terana v okolici Tomaja celo za 75% manjši od povprečne letine. Tudi na tržaškem Krasu je letos slabša letina, vendar še zdaleč ne tako porazna kakor v jugoslovanskem predelu. Pridelek je manjši, ker so zaradi zime zmrznile mnoge trte in ker je zastran obilnega dežja spomladi odpadlo cvetje. Septembra je povrhu pritisnila še suša, ki je znatno škodovala predvsem grozdju na Tržaškem.

ALI BO TRST OSTAL BREZ VODE?

V sredo je tržaški »Piccolo« objavil članek, v katerem pravi, da so pri Škocjanu na Krasu začeli graditi velik jez, ki bo zadrževal vodo, zbirajočo se v nekaj kilometrov dolgem ter 75 m širokem umetnem jezuru. V tem jezuru, ki naj bi ga Jugoslovani v kratkem pričeli graditi, se bo zbirala voda Reke, katero bodo po 18 kilometrov dolgem podzemskem rovu spravili do Kopra. Na ta način bodo tamkajšnja oblastva poskrbela Koprju in vsem drugim bližnjim istrskim mestecem dovolj vode ter obenem ustvarili umeten vodni padec, ki bo omogočil gradnjo električne centrale.

Piccolo trdi, da gre za star načrt, ki so ga bili izgotovili italijanski strokovnjaki, ker so prav tako hoteli nuditi dovolj vode Trstu. Razlika je le v tem, da bi po prvotnem načrtu prišla voda do Žavelj, medtem ko pojde sedaj do Kopra. Časnik pravi, da se bodo vsa dela izvršila v treh letih.

Kakor je znano, se Reka izliva v morje pri Štivanu, kjer so leta 1929. zgradili vodovod za Trst. Usmeritev vode proti Istri bi torej znala škodovati štivanskemu vodovodu in s tem vsemu Trstu, ker bi se količina vode pri Štivanu zmanjšala za približno 20%. Piccolo zato poziva oblastva, naj se zanimajo za to jugoslovansko pobudo, v kolikor bi ta povzročila kvarne posledice našemu mestu.

Beneška Slovenija - Kanalska dolina

IZ ČEDADA

Politični zastopniki in deželni oblastniki so v zadnjem času predložili vladi težak položaj obmejnih dolin v Beneški Sloveniji. To so ukrenili zato, ker te doline niso bile doslej priznane kot zaostalo področje. Domači oblastniki žele vedeti, ali je vlada sedaj vendarle pripravljena raztegniti tudi na naše doline zakone, ki določujejo posebno pomoč zaostalim krajem v državi.

Pristojno ministrstvo je upoštevalo stališče Ustanove za gorsko gospodarstvo v Furlaniji, po katerem obstojijo nepremagljive ovire, da bi se ustanovil en sam poseben konzorcij za vse lastnike v obmejni coni; tu je namreč vsega skupaj 58 tisoč ha zemlje, razdeljene kar med okrog 10 tisoč lastnikov. Koliko časa bi bilo treba, da bi združili tako število lastnikov v en konzorcij? Zato je ministrstvo priznalo, da je mnogo bolj pametno, da prevzame posle konzorcija kar Ustanova za gorsko gospodarstvo. In res ji je vlada poverila nalogo, naj izdela splošni načrt za izboljševalna dela v obmejnem pasu.

Ministrstvo je ugotovilo, naj bodo občine v Nadiški dolini deležne državne pomoči, ki jo določa zakon iz leta 1949 št. 589. Ta priznava, da so mnoge občine furlanske dežele gospodarsko pasivne, in semkaj spadajo seve predvsem občine nadiške doline, ki pa niso deležne pomoči po zakonu z dne 10. avgusta 1950 št. 647, ker jih ni medministrski odbor priznal za pasivno področje. S tem seveda niso izključene ugodnosti drugih zakonov, ki so bili izdani v korist gorskega gospodarstva.

Ministrstvo za kmetijstvo je obenem obljubilo, da bo pomagalo pri nadaljnjem urejanju hudournikov in pogozdovanju nadiških

dolin. To bo naredilo po zakonu iz leta 1952, ki govori o izboljšanju gorskega predela »Julijskih Predalp«, od Venzone do Humina (Gemone) in dalje do Nadiške doline ter Dolenj v Brdih. Izboljševalna dela na cestah in pogozdovanje na področju Matajurja bo izvedla Ustanova za gorsko gospodarstvo v Vidmu, ki bo obenem razširila telefonsko omrežje.

Isto ministrstvo je nakazalo videmski deželi 310 milijonov lir za izboljšanje zemljišč. Na nadiško področje odpade 132 milijonov lir, od katerih je bilo uporabljenih za zasebne pobude že 63 milijonov. Med posamezne kmete bodo pa razdelili sedem milijonov za izboljšanje manjših posestev.

Ustanova za gorsko gospodarstvo je že izdelala splošen načrt za izboljševalna dela v pasu »Julijskih Predalp«. Izvedba načrta bo stala dve milijardi ter 571 milijonov. Načrt predvideva tudi gradnjo namakalnih naprav v Šempetru, Azli, Klenju, Podbonesu in v sovođenjski občini.

Vse kaže, da so oblastva v deželi in v Rimu končno spoznala, da ne smejo več zanemarjati lepe deželice pod Matajurjem. Naše ljudstvo pa jim bo hvaležno, če ga rešijo gospodarske bede, brezposelnosti in prisiljenega bega z rodne zemlje v tujino.

IZ RAJBLJA

Vsi delavci našega rudnika so v zadnjem času sila vznemirjeni in razburjeni. Na zborovanju sindikalnih organizacij CISL in CIGL dne 21. septembra so namreč zastopniki delavcev sporočili, da bo uprava rudnika odslovila vse nad 55 let stare rudarje ter 15 sezonskih delavcev. Ravnateljstvo obenem ponuja vsakemu delavcu, ki se prosto-

voljno odpove službi, 100 tisoč lir nagrade in še 5 tisoč doklade za vsakega družinskega člana. Ako se tej ponudbi ne odzove zadostno število delavcev, bo ravnateljstvo samo ukrenilo, kar se mu bo zdelo potrebno.

Ta tužna vest je tako grozno vplivala na zbrane delavce, da ni nihče mogel ziniti besede. Voditelji so jih morali nekajkrat pozvati, naj vendar zavzamejo stališče do nevspešnih ukrepov. Polagoma se je zatem začel oglašati delavec za delavcem. Vsi so z gnevom odbivali sramotno ponudbo novih gospodarjev, ki so že po enem mesecu požrli svečano obljubo, da ne bodo odslovili nobenega delavca. Vsakdo se lahko vživi v obupni položaj rudarjev: 55-letni družinski očetje imajo navadno še več nepreskrbljenih otrok.

Delavstvo je na zborovanju enoglasno odobrilo dnevni red, ki ga je pripravila notranja komisija. V njem je najodločneje odbilo poniževalne ponudbe rabeljskega podjetja. Ako ravnateljstvo dnevni red odkloni, bo delavstvo stopilo v belo stavko. Čeprav bo ta združena z velikimi žrtvami, je delavstvo prepričano, da se bo njegova borba končala z zmago, ker je vsa pravica na strani delavstva.

Iz našega poročila čitatelji lahko spoznajo, kako postaja stanje v rudniku iz dneva v dan bolj nevzdržno; saj so se v zadnjem času zaradi nezadostnih varnostnih naprav zgodile tu tudi smrtno nesreče. Povrhu vsega je rudniška uprava pretekli petek še iznenada kar svojevolsko znižala delavcem še proizvodno nagrado.

S tem je nezadovoljstvo doseglo višek in 1000 rabeljskih rudarjev je še isti dan pričelo stavkati in bo stavkalo, dokler uprava ne prekliče ukrepa. CISL in CIGL sta priredili zopet zborovanje, na katerem so delavski zastopniki najostreje protestirali proti najnovejši krivici.

STARE PRIČE IN LJUDJE

Sveti Križ bi moral biti pravzaprav krščen na ime »Sveti Peter«. Ta praznik štejejo namreč Križani za svojega. Saj je sveti Peter ribiški patron! Ob svetem Petru je kaj živahno na sejmu in po »osmicah« zvečer zaškripa tudi harmonika in pete se zavrtijo, tegobe z morja in brajd so pozabljene.

Ob vsem tem so pa Križani ponosni na priče, ki govorijo o nekdanjih davnih dneh. Zanimiva je cerkva pri Svetem Roku, ki je umetniško in zgodovinsko pomembna. Njega dni so Kraševci hodili semkaj romat in prosit pomoči proti kužnim boleznim. Cesar Jožef II. jo je ukazal zapreti in je dolgo let služila za shrambo stare šare. Leta 1894 so jo pa vaščani na svoje stroške obnovili. Pred cerkvico je izklesan velik kip sv. Roka, ki sedi na tleh in prosi miloščine.

Starodavna je bila tudi cerkev gori pri Svetem Primožu; danes pričajo o njej samo razvaline. Farna cerkev pa se dviga danes sredi vasi z mogočnim zvonikom, ki gleda preko vaških streh daleč na morje. Na zvoniku je vklesana letnica 1542. Cerkev so večkrat prezidavali. Povečali so jo leta 1613, ko jo je na novo posvetil tržaški škof Skar-

lič. Gotovo pa je stavba še starejša in sega v 14. stoletje. Ko so pred kratkim popravljali cerkveni tlak, so našli spodaj vse polne mrtvaških kosti. Poleg cerkve stoji stara hiša v polgotškem čudnem slogu in nosi letnico 1499. Čudni, menda še ne razbrani napis in vklesani znaki sonca in kljukaste ga križa, bi kazali, da so se tam naselili kakšni stari redovniki ali pa da so imeli v Križu svojo pristavo.

Brez dvoma pa je, da so prvi naši predniki prišli že ob prvem selitvenem toku prav v Križu do morja.

Že precej let je tega, odkar sem nekega vročega poletnega dne meril ozke stopnice navzgor med paštni proti kriškim hišam. Spotoma smo se srečavali z ribiči, ki so ikar v skokih hiteli proti pristanu. Ta je za našo jadransko obalo prav tako značilen kot beli miramarski grad. Nekaj svojškega je na teh naših ribičih, ki so žilave in suhe postavne ožgani ter rjavi; zdaj s šalo, pa tudi s kletvico na ustih, kakor pač nanese trdi boj za vsakdanji kruh. Vendar so bili — in njihovi mlajši potomci so še danes — dobri in veseli, posebno če je sveti Peter malce

pomežiknil ribicam, da skočijo v mrežo.

Vsega so bili vajeni ti trdi ribiški Kraševci, vse so že doživeli! Tudi njih navade so drugačne od drugih. Še imčna si nadevajo taka, da domače, pa tudi čudno zvenijo: Bibci, Štefnevi, Cefurjevi, Dražetovi, Skržadni in kar je drugih.

V tistih časih sta slovela dva ribiška roda. To so bili »Angleži« in »Bibci«. Pod temi imeni so jih poznali od Devina do Sesljana. Bili so pa taki tiči, da so znali ribe res loviti ter marsikatero povedati o trdem življenju z mrežami in valovi. Ko so pa ribe zaplavale na olju in v vinu, pristni domači črnini, so vse skrbi bile pozabljene in se je veselo živelo; petje je odnevalo v »osmicah«, da se je čulo do Šempolaja in Repentabra.

RIBIŠKO LADJEVJE

Nekoč je bila vsa vas ribiška. V pristanu ali »na mu«, kot se po kriško sliši, je vsak večer hitelo mlado in staro pomagat pri razkladanju ali vlačanju mrež. Tam pri »hišci«, kjer ima vsaka ribiška družina svoj prostor, je bilo središče njih delavnega dne, gori v vasi pa središče za nedelje in oddih. V pristanu pod brestom čepi še stara »čupa«, kjer »tentajo« mreže. Da se ne pokvarijo in strohnijo, je treba silovito drage mreže enkrat na mesec barvati ali namočiti v raztopini nekeke čreslovine. Stari možaki so to znali: prepletali so ter sušili mreže na dolgih rantah.

(Dalje)

GOSPODARSTVO

POKOJNINA ZA KMETOVALCE IN POLOVINARIJE

30. september 1956 bo ostal zgodovinski dan za vse italijanske, torej tudi naše kmetovalce in kolone. Ta dan se je vlada obvezala, da s proračunskim letom 1957-58 uvede pokojninsko zavarovanje za vse kmetovalce in polovinarje, in sicer za primer starosti ter invalidnosti.

S to odločbo je bila priznana važnost kmetijstva in njegov veliki pomen za državo ter je obenem bila odstranjena zapostavljenost kmečkemu stanu, ki je bil socialno mnogo na slabšem kot delavski. Ko govorimo o kmečkem stanu, ne mislimo na velike posestnike in bogate kmete, katerih je pri nas bore malo, temveč na ogromne množice, ki se celo leto mučijo od zore do mraka in se morajo pri tem zadovoljiti s slabo hrano in s še slabšo obleko ter se morajo odpovedati vsem udobnostim sodobnega življenja.

Kmečki stan predstavlja, predvsem v slovenskih krajih, pravi proletarijat, kot ga ni najti v delavskih središčih. O kolonih ali polovinarjih pa se že tako ne splača govoriti, ker imajo le toliko dohodkov, da za silo živijo. Mnogokrat smo že poudarili, da je beg z dežele čedalje hujši in da dekleta iščejo ženine v drugih slojih in ne v kmečkem. Dekleta namreč vedo, da jih čaka na kmetiji trdo delo in odpovedi polno življenje ter še negotova starost.

Zavarovanje kmečkemu stanu in polovinarjev za čas starosti in slučaj invalidnosti bo zajelo v Italiji najštevilnejši sloj, saj bo teh zavarovancev nad 10 milijonov, to se pravi več kot pokojnine kaj več kot 20 milijard lir ali približno 10% svojih dohodkov. Seveda bodo morali tudi kmetje in polovinarji nekoliko prispevati v pokojninski sklad.

Zakon, ki naj uredi pokojninsko zavarovanje kmetov in polovinarjev je bil predložen vladi že pred 3 leti, sedaj pa ga vlada mora izročiti parlamentu, ki bo izrekel zadnjo besedo.

ZAKAJ NOVO VINO NE VRE?

V nekaterih naših krajih je trgatav še v teku, drugod je bila dokončana ta teden, na Tržaškem pa tržejo še mnogo prej kot na Goriškem.

V marsikateri kleti si delajo preglavice, ker mošt ne vre, oziroma vre zelo počasi. Vzrok je v prenizki toploti, ki je v kleti, predvsem pa v sodih.

Pri nas imajo premnogi grdo navado, da začnejo trgati zgodaj zjutraj, ko je grozdje še ledeno mrzlo. Ker je na prostem v zadnjem času kazal termometer zjutraj komaj 12° C ali pa še manj, sta imelo tudi grozdje in mošt isto toploto. Pri tako nizki toploti pa mošt ne vre. Vse grozdje, katerega potremo pred 10. uro zjutraj, ne kaže dovolj visoke toplote. Če bi ločili po 10. uri potrgano grozdje od tistega, ki je bilo zbrano zjutraj in ga posebej zmastili, bi ta mošt kmalu začel kipeti. Ker pa je vse grozdje pomešano, ni toplota dovolj visoka in mošt ne more vréti. Zato bi bilo potrebno začeti s trgatvijo bolj pozno zjutraj, ko sonce grozdje že nekoliko ogreje.

Seveda služi ta nauk lahko za drugo leto, ne pa več za letos. Kaj torej, če mošt noče vréti? Pred 14 dnevi smo v našem listu pisali, kako moramo ravnati s toploto v kleti in v sodih. Imaš še to številko? Take številke moraš shraniti.

Ni drugega izhoda, kot da klet segreješ na 18 do 20° C in to toploto vzdržuješ, dokler vino ne pokipi, to je vse dotlej, dokler ne izgine sleherna sled po sladkobi.

KATERE SORTE SEJEJO V ITALIJI

V severni Italiji sejejo mehko pšenico, v srednji meliko in trdo, v južni in na otokih pa predvsem trdo pšenico. Mehka je za kruh, trda za testenine.

Vseh sort pšenice je na tisoče, v Italiji pa jih sejejo nekaj sto vrst. Med temi so zlahkne, nedavno vzgojene sorte, razen tega pa vse polno starih, domačih. V severni Italiji sejejo predvsem zlahkne sorte, ki zgodaj dozori. Glavne sorte, ki so jih lani sejali, so naslednje:

Prvo mesto zavzema sorta San Pastore, s katero so posejali v pokrajini Bergamo kar 87% površine, v Vercelli 78%, več kot polovico pa v pokrajinah Novara, Torino, Como, Milano, Varese, Pavia. Na drugem mestu je sorta Funo, na tretjem Mara, na četrtem pa stara sorta Damiano Chiesa. Našim kmetovalcem dobro znana stara sorta »Mentana« ima še mnogo ljubiteljev. V pokrajini Sondrio so s to sorto posejali kar 71% vse površine, več ali manj jo sejejo tudi v vseh ostalih pokrajinah severne Ita-

lije, posebno v Piemontu. Na Južnem Tirolskem sejejo Nemci tudi nekatere sorte iz Nemčije, predvsem sorto »Bayern König«.

PRED SETVIJO RAZKUŽI ZEMLJO!

V zemlji je vse polno živalskih škodljivcev, ki mlado setev pšenice uničujejo. Sem spadajo najrazličnejše ličinke, predvsem pa ličinke, oziroma debeli črvi majskega hrošča, strune ali ličinke pokalice, nato še bra-morji in drugi škodljivci.

Škodljivce zatremo, če pred setvijo razkužimo zemljo z »geodrinom«, katerega smo že večkrat priporočali v našem listu. Enako dobra sta tudi »geolintox« in »geoeptaklor«. Geodrina ali geolintoxa raztrosimo na ha po 50 kg, geoeptaklora pa 30 kilogramov. Najprimerneje je, da razkužili prah raztrosimo vrhu preorane zemlje; če le mogoče, kakšen teden pred setvijo in potem z branjemjem premešamo z zgornjo plastjo zemlje.

(50 kg na ha = 5 kg na 1000 kv. m = 18 kg na furlansko njivo.)

TOVARNA

Princič

KRMIN - CORMONS

TELEFON ŠT. 32

Izdeluje vsakovrstno pohištvo, spalnice, jedilnice, kuhinje it d. Izvrši vsako delo po naročilu. Prodaja po tovarniških cenah, jamči za solidno delo.

Športni pregled

NOGOMET

BEARA

nobenega plačila. Res je sicer, da je amaterstvo v Coubertinovem smislu danes že močno omajano in da so na prejšnjih olimpiadah nastopali tudi italijanski nogometaši-študenti ter Madžari, ki, kakor je obče znano, niso nikakoli amaterji, vendar drži, da jih to pot ne bo.

Znana osiješka afera, ki je nazgala zakulisne spletke nekaterih nogometnih veljakov, zadnji porazi jugoslovanske državne reprezentance in predvsem tudi krivična vključitev nogometašev v olimpijsko moštvo so dali povod, da se je širša javnost začela zanimati tudi za moralno ozadje te športne panoge.

Pravi amaterji so javno in odločno protestirali, ker bo jugoslovanskim nogometašem ob svečani otvoritvi olimpijskih iger v Melbournu dovoljeno »lagati«. Tedaj bodo namreč amaterske reprezentance vsega sveta svečano prisegle, da »za sveto športna udeleževanja ne prejemajo nobenega plačila«.

Kdor nekoliko globlje pogleda v nogometne kroge, bo brž opazil razkošno življenje sodobnih »amaterjev«. Vrhunskim nogometašem je nogomet le sredstvo za pridobivanje denarja, česar niti razne namišljene službe danes ne morejo več prikrivati. Pismo, ki sta ga dva splitska igralca poslala Odredu, je očiten pojav profesionalizma. Igralca namreč ponujata svoj vstop v novo društvo, a zahtevata za to vsak po 100.000 dinarjev službo ter opremljeno sobo. Če bi jim doma ne bilo omogočeno tako življenje, bi jih že zdavnaj zvalili italijanski milijoni, katerim so podlegli Ocwirk, Nordhal, Vonlanthen in drugi slavni igralci. Vsa evropska javnost danes zahteva, naj se preneha s tem zamejnim načinom skrivanja. Igralcem ne moremo zameriti, saj so ljudje, a višji krogi bi se morali končno odločiti ali za odkriti profesionalizem ali za resnično amaterstvo.

Madžari so v nedeljo dosegli četrto zaporedno zmago na tujem igrišču. Avstrijo so premagali z 2:0. Nizozemska pa je v Antwerpnu premagala Belgijo s 3:2. Madžarski nogometaši predvidevajo zelo zanimivo lestvico najboljših evropskih nogometnih moštev. Na prvem mestu je seveda Madžarska, ki je z zadnjimi zmagami ponovno prevzela vodilno mesto. Sledi ji Rusija, ki je bila v treh letih le enkrat poražena. Tretja je Češka, ki si je vnovič pridobila predvojni sloves. Na četrtem mestu je Francija, o kateri pravijo, da bo kmalu igrala v nogometu važno vlogo. Potem pridejo Italijani in Angleži. Ti se niso še prilagodili novi igri. Na sedmem mestu je Jugoslavija, ki je v očitni krizi. Na osmem je prerojena Nizozemska. Sledijo ji: Nemčija, Avstrija in Belgija.

OLIMPIADA

Italijanski olimpijski odbor je sestavil reprezentanco 137 atletov, ki bodo nastopili v Melbournu. Najmočnejše bo Italija zastopana v lahki atletiki in veslanju. Vsi računajo, da bo Italija zasedla eno izmed prvih deset mest. »Naloga atletov« — je dejal Onesti — »je zelo težka, ker vse države pošiljajo na olimpiado le najsposobnejše atlete«. Pripomnil je tudi, da se premalo Italijanov posveča športu. Atleti se le s težavo držijo amaterskih načel, ker jih tarejo težki problemi zaposlitve. **TAD**

10

Za
našen
a
i
m
l
a
i
š
eT
r
i
j
eh
r
i
b
o
l
a
z
c
i

Maršalov dvojnik

2

General je bil prav tak, kakršnega sem si predstavljal. Pokrit je bil z znano črno baskovsko čepico, oblečen pa v usnjen vetrni jopič. Opazil sem tudi, da je na prav svojski način vojaško pozdravljal: nalahno je dvakrat zamahnil z roko, kar je bilo bolj podobno prijateljskemu namigu kot pa strumnemu pozdravu.

Ko se je dolga vrsta avtomobilov spet premaknila, je moj vozač držal natančno predpisano razdaljo petih metrov od generalovega »Rolls Royca«. Oči sem držal napeto uperjene na generala. Vzdolž poljske ceste je bilo le malo ljudi, ki so ob tej zgodnji uri šli na delo in se ustavljali, ko smo vozili mimo. Ko so spoznali generala, so stoje mahali z rokami v pozdrav. On pa jim je prijazno odgovarjal z značilnim prijateljskim namigom.

Monty je vsakomur odzdravil. Ko smo privozili mimo starega kmečkega očanca, je ta obstal kar v majhni zadregi, ker se mu je general talko prijateljsko nasmehljaval. Kazalo je, da ima ljudstvo zaupanje v tega moža, ki jih bo pripeljal do zmage. Kmetič je snel klobuk z glave in dolgo mahal za nami. Tako je general znal

s svojo priljudnostjo vlivati ljudstvu vero, da so možje, žene in otroci vztrajali pod najhujšimi udarci.

Ko smo privozili proti obali, se je odprl čudovit prizor. Pristosvoval sem glavni vaji za izkrcanje v Francijo. Daleč tja po morju, do koder je mogel seči pogled, so se zibale na valovih oklopnice, križarke, torpedovke in druge pomorske edinice. Velikanske tovorne ladje so kar bljuvale tanke, oklepne avte in na stotine in stotine topov. V zraku so brnela letala, medtem pa se je pehota kar usipala na kopno s številnih posebnih splavov.

Maršal se je nekaj časa razgovarjal z načelniki zavezniškega generalnega stana, ki so opazovali vaje s terase neke restavracije. Potem se je Monty obrnil in vrsta oseb je šla za njim. Pridružil sem se gruči in strmel le v generala. Tedaj se za nič drugega nisem brigal. General je stopal odločno, v razvoj operacij je posegal le, če se mu je zdelo potrebno. Tu pa tam — se je ustavil in stavil kratka vprašanja častnikom, podčastnikom in tudi navadnim vojakom. Dajal je nasvete, izrekal povelja, vse jasno in odrezano.

Imel je v sebi tako moč, da je brž ko se je pojavil in preden je odprl usta, vzbudil nase pozornost. Mislil sem si, da bi bil maršal kar dober za na oder.

Nekateri vojaki, ki so se že izkrcali s splavov, so prodirali proti obali. Opazilo se jim je, kako trpijo na morski bolezn. Čeprav so skušali bolečine moško zatajiti. Vedeli so, da poveljniku

TEDENSKI KOLEDARČEK

21. oktobra, **nedelja**: 21. pobink., Uršula
 22. oktobra, **ponedeljek**: Kordula, Zorislava
 23. oktobra, **torek**: Klotilda, Severin
 24. oktobra, **sreda**: Rafael
 25. oktobra, **četrtek**: Ludovik, Zlatica
 26. oktobra, **petek**: Evarist, Demetrij
 27. oktobra, **sobota**: Sabina, Svetopolk

VALUTA — TUJ DENAR

Dne 17. oktobra si dobil oz. dal za:

ameriški dolar	629—631 lir
avstrijski šiling	23,50—24,25 lir
100 dinarjev	90—95 lir
100 francoskih frankov	148—153 lir
funč sterling	1610—1660 lir
nemško marko	147—149 lir
pesos	17—20 lir
švicarski frank	146,50—147,50 lir
zlato	717—719 lir
napoleon	4750—4850 lir

RADIO TRST A

Nedelja, 21. oktobra ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 11.30 Vera in naš čas; 11.45 Chopinovi impromptuji; 12.00 Oddaja za najmlajše; 13.30 Glasba po željah; 16.10 Lehar: »Grof Luksemburški«, opereta v 3 dejanjih; 20.30 Ponchielli: »La Gioconda«, 1. in 2. dejanje.

Ponedeljek, 22. oktobra ob: 19.15 Radijska univerza; 21.00 Znanost in tehnika; 21.15 Vokalni kvartet Večernica; 21.45 Iz slovenske književnosti in umetnosti; 22.00 Ponchielli: »La Gioconda«, 3. in 4. dejanje.

Torek, 23. oktobra ob: 13.30 Glasba po željah; 18.30 Koncert sopranistke Anite Meze; 20.30 Zbor Slovenske Filharmonije; 21.00 Ladislav Bus Fekete: »Tobakarna pri generalici«, igra v 3 dej., igrajo člani Radijskega odra.

Sreda, 24. oktobra ob: 18.30 Pisani balončki, radijski tednik za najmlajše; 19.15 Radijska univerza; 20.30 Vokalni tercet Metuljček; 21.00 Obletnica tedna; 22.00 Izpovedi in liki sodobnih italijanskih književnikov.

Četrtek, 25. oktobra ob: 12.55 Poje sopranistka Ondina Otta; 19.15 Sola in dom; 21.00 Dramatizirana

zgodba; 22.00 Iz zgodovine verskih gibanj v Italiji; 23.00 Menueti in gavote.

Petek, 26. oktobra ob: 13.30 Glasba po željah; 18.30 Z začarane police; 19.15 Radijska univerza; 20.30 Orkester Srečko Dražil; 21.00 Umetnost in prireditve v Trstu; 21.15 Sattner: Jefejeva prisega; 22.00 Iz svetovne književnosti in umetnosti.

Sobota, 27. oktobra ob: 16.00 Utrinki iz znanosti in tehnike; 16.15 Domači odmevi; 16.40 Orkester Pacchiori; 19.15 Sestanek s poslušalkami; 21.00 Teden v Italiji; 21.15 Vokalni kvintet; 22.00 Saint Saens: Alžirska suita.

VPRAŠANJA IN ODGOVORI

Vprašanje št. 303: Ali bi lahko napravil še nekaj »petijota« s tropinami, ki so bile že stisnjene in ki jih imam pokrite v plavniku? Koliko sladkorja naj dodam? Moram dodati tudi kaka druga sredstva?

Odgovor: Ne svetujemo Vam, da napravite petijot s takimi tropinami, ker bi ne dobili vinca, temveč kis. Tega pa lahko napravite takole: zlijte vrhu tropin nekoliko mlačne vode (med 20 in 25 stop. C), raztopite v tej vodi okoli 10 kg sladkorja na 100 litrov vode in ga pustite na tropinah 4 do 5 dni. Dobili boste dober kis. »Petijota« lahko napravite samo z neizstisnjenimi tropinami, med katerimi je še mnogo mošta. Na te tropine zlijemo mlačno vodo z raztopljenim sladkorjem, dodamo še vinske kisline in malo amonijevega fosfata, kot smo že pisali.

Vprašanje št. 304: V razgovoru sem trdil, da sta pri nas 21. junij ter 21. december najdaljša, oziroma najkrajša dneva. Z nekom sem tudi stavil in zmenila sva se, da Vas povprašava. Kako je torej z zadevo?

Odgovor: Zal ste stavo izgubili, če ste trdili zgornje. V določeni zemljepisni legi je to res, pri nas pa ne. V prihodnjem letu bo pri nas najdaljši dan 11. junij, ko bo sonce sijalo (če ne bo megleno) celih 16 ur, najkrajši pa 28. decembra, ko bo sijalo samo 9 ur in 15 minut.

Vprašanje št. 305: V časopisih berem o italijansko-avstrijskem sporu zaradi nemške manjšine v Južnem Tirolu, pa se ne znajdem, v čem tiči bistvo. Ali mi lahko raztolmačite v nekaj besedah?

Odgovor: Med italijansko in avstrijsko vlado je bil sklenjen dogovor (De Gasperi-Gruber), da se obstoje nemške manjšine v Južnem Tirolu (provincia

Bolzano-Bozen) zaščiti s posebno avtonomijo. Nemška manjšina pa se v dotični provinci ne čuti zaščiteni, dokler se priseljujejo tja Italijani iz notranosti države. Ti priseljenci imajo danes že večino v glavnem mestu Bocnu in v Meranu, v drugih mestih so še v manjšini. Če se bo to priseljevanje nadaljevalo, je umljivo, da bodo v kratkih letih Italijani v provinci dosegli večino in tako obvladali prej čisto nemško pokrajino. Nemci zahtevajo, da se to priseljevanje iz notranosti onemogoči. To je bistvo vprašanja, ostalo so priveski.

**SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE
za Tržaško ozemlje**

Otvoritev sezone 1956-57

V SOBOTO, 20. OKTOBRA 1956, OB 20.30 V DVORANI NA STADIONU »PRVI MAJ« (Vrdelska cesta 7)

Rade Pregarc

Šagra

Ljudska igra v štirih dej. v domačem narečju

KRSTNA PREDSTAVA

Nastopa ves ansambel, pomnožen z gojenci igralske šole SNG in s sodelovanjem Valerije Silove

Režiser: JOZE BABIC

V NEDELJO, 21. OKTOBRA 1956, OB 16. in OB 20.30, V DVORANI NA STADIONU »PRVI MAJ«

Šagra

V TOREK, 23. OKTOBRA OB 20.30, V KINODVORANI V SKEDNJU

V SREDO, 24. OKTOBRA OB 20.30, V PROSVEINEM DOMU NA OPCINAH

Šagra

Izdaja Konzorcij Novega lista
 Odgovorni urednik Drago Legiša
 Tiska tiskarna »Graphis« - Trst, ul. Sv. Frančiška 20
 Telefon 29-477

ni všeč, če kdo na zunaj kaže svoje slabosti, pa naj bo to general ali navaden vojak.

Mlad vojak je komaj taval naprej in je nosil puško ter opremo, kot da je težka na stote; vendar ni hotel zaostajati za tovariši. Ko je prišel do nas, se mu je spotaknilo, in je padel. S težavo se je pobiral in z jezo krotil solze; potem se je strumno zravnil in jo ubral prav v nasprotno, napačno smer.

Monty je pohitel za njim in mu s prijaznim nasmehom dejal, naj se obrne. »V to smer, dečko. Dobro se držiš! Pa nikar ne zgubi zveze s tovariši, ki so pred teboj!« Potrepljal ga je po rami in mu skrbno uravnal nahrbtnik, ki mu je bil zdrknil navzdol. Končno je vojak spoznal, kdo mu je pomagal. Po vsem obrazu se mu je razlilo nemo spoštovanje, ki je dokazovalo, kakšno zaupanje je Monty znal vliči vase svojim četam.

V naslednjih dneh sem spoznal še marsikatero generalove navade. Bil je povsem nasproten tobaku in vinu ter ves ponosen na svojo telesno moč. Nekega dne ko mu je polkovnik Lester telefoniral in ga vprašal, če je v njegovi prehrani kakšna posebnost, ki bi jo jaz moral poznati, je jezno odgovoril: »Ne, nobena! V porridge« (ovsena kaša) ne stavim ne mleka ne sladkorja. To je vse!« Med jedjo se je rad pogovarjal o pticah in drugih živalih, o cvetlicah in o naravi. Rad se je šalil s častniki, ki so pokazali, da se ne razumejo na prirodo. Nikdar pa ni pri mizi govoril o vojni.

Montyju sem sledil dan za dnem in sem ga gledal kot sokol, da bi opazil tudi kako njegovo bežno značilnost. Zapomnil sem si njegov poseben način hoje z rokami prekrizanimi na hrbtu; potem način, kako se je ščipal v lice, kadar je kaj premišljeval; njegove nenadne obrate; način, kako je jedel; kako je mahal z roko, kadar je kaj poudarjal. Končno sem bil gotov, da znam do pičice posnemati njegov glas, gibe in potankosti. Toda zaradi bojzljivosti, ki je bil del mojega značaja, sem si mislil, da ne bom mogel nikoli posnemati take osebnosti, ki izžareva iz sebe moč in zaupanje v zmago. Zbal sem se svoje naloge.

Zadnji del moje vaje v dvojništvu je bil zasebni pogovor z generalom samim. Pisal je za veliko mizo, toda ko sem vstopil, je vstal in se nasmejalo. Bil je starejši od mene, toda podobnost med obema je bila kar izredna: bil je tak, kot da sebe zrem v zrcalu. Ni mi bilo treba umetnih obrvi, mazil ali drugih pripomočkov.

General je brž našel nekaj skupnega med nama, kar mi je vtilo zaupanja: pripomnil je, da je zrastlel v Tasmaniji, jaz pa v sosednji Avstraliji. Med razgovorom sem ostro poslušal njegov odsekani, visoki glas in način, kako je izbiral besede. Nikdar ni uporabljal visokodonečih fraz; njegov pogovor se je nekaterim zdel preveč suh in brezbarven.

»Velika odgovornost leži na Vas«, mi je dejal ob slovesu. »Se čutite gotovega?« Ko je videl, da se z odgovorom obotavljam, je naglo pristavil: »Vse bo šlo dobro, nič ne premišlujete!« To je povedal s tako gotovim glasom, da so se mi razpršili vsi dvomi.

Nekaj dni kasneje sem na vojnem ministrstvu opazil veliko napetost.

»Zdaj pa, James«, je rekel polkovnik Lester, »bomo dvignili zaveso. Jutri zvečer ob 18.30 boste postali general Montgomery. V avtu Vas bodo odpeljali na letališče. V pričo nekaj desetih oseb boste v letalu prvega ministra poleteli na Gibraltar. Naslednji dan ob 7.45 boste že tam. Raznesli smo glas po vsej severno afriški obali, da bo najbrž prišel sam general Monty, da pripravi anglo-francosko armado za vdor v Južno Francijo. Obhodili boste ves Srednji Vzhod, da se ta govornica okrepi. Vsako vašo kretnjo bodo Hitlerjevi ogleduhi natančno opazovali.«

»Mi Vam lahko na splošno povemo, kako se morate ravnati. Toda nenadne razmere Vas bodo prisilile spreminjati načrte. Pazite, da boste vedno obvladali položaj. Posebno pazite na to, da ne pozabite, da so odslej tudi generali Vaši podložniki. Če Vam bo množica ploskala, zavedajte se, da je to pohvala, ki so jo dolžni Vam, ker ste odslej drugi Montgomery.«

(Dalje)